

JURISTEN VAN DE 21^E EEUW

DOOR / ERIK JAN BOLSIUS

De hbo-rechtenopleidingen bestaan ruim achttien jaar. Ze zijn volwassen en hbo-juristen werken in vele juridische disciplines. Maar advocatenkantoren laten dit potentieel nog grotendeels onbenut.

Oud-deken Els Unger lacht als ze bedenkt dat zij vijftien jaar geleden al riep dat veel advocaten hbo-werk verrichten. ‘Ik stelde dat tachtig procent van het werk door hbo’ers gedaan kan worden. Dat leidde toen tot *hatemail*. Maar ik geloof er nog steeds in.’ Unger ziet in de afgelopen jaren het aantal hbo’ers in de advocatuur wel toenemen, maar vooral als *paralegal* bij de grotere kantoren. ‘Ze kunnen meer, maar het systeem van de kantoren is er niet op ingericht, we hebben geen eigenstandige rol voor hbo-juristen.’ Net als Els Unger, stelt arbeidsrechtadvocaat Ernst van Win van het Leidse De Clercq Advocaten al sinds jaar en dag dat hbo-juristen een aanwinst kunnen zijn voor de advocatuur. ‘Het is bijzonder onverstandig dat advocatenkantoren daar niets mee doen. Maak een tweede balie, voor hbo’ers, hanteer dezelfde gedragsregels, spreek interactie af tussen die twee beroepsgroepen, net zoals dat in de accountancy gebeurt. Als je dat onder de NOvA-vlag doet, komt alle ervaring daarin samen. Hbo’ers brengen veel praktische ken-

nis in, ze hebben een heel pragmatische aanpak. Ik heb veel lesgegeven aan het hbo, vakken als arbeidsrecht en ethiek. Academics zijn de allerslechtste probleemoplossers, die doen alles met hun hoofd, ze zijn hun hart kwijtgeraakt. Hbo’ers stellen heel andere vragen aan me.’ Els Unger vindt niet alleen dat hbo-juristen breder aan de slag moeten,

ze zet ze ook daadwerkelijk in op haar kantoor. ‘De tarieven in de advocatuur staan onder druk, een deel van ons werk is niet zo ingewikkeld. Op het hbo leren ze ook beroepsproducten maken, zoals bezwaarschriften, brieven en contracten en dat kunnen ze heel goed. Ik heb regelmatig een derdejaars hbo-jurist die stage loopt, en ben telkens blij verrast.’

Waar werken hbo-juristen?*

- Decentrale overheid: gemeenten, waterschappen, provincies, hoogheemraadschappen, omgevingsdiensten.
- Juridische dienstverlening: advocatuur, notariaat, gerechtsdeurwaarders, incassobureaus, rechtsbijstandszekerders, juridische adviesbureaus (Juridisch Loket).
- Profit- en non-profitorganisaties: (internationaal) bedrijfsleven, mkb, detacherings- en uitzendorganisaties, branche- en belangenorganisaties.
- Centrale overheid: ministeries, zelfstandige bestuursorganen als KvK, ACM en UWV, en rijksdiensten als Rijkswaterstaat, Dienst Uitvoering Onderwijs, en politie.
- Rechterlijke macht, zoals arrondissementsparket, rechtbank, Raad van State en de Centrale Raad van Beroep.

* Landelijk beroeps- en opleidingsprofiel HBO-Rechten (2019)

Afgestudeerde HBO-juristen Hogeschool Leiden

Goedkope stages van breed opgeleide hbo'ers, paralegals die goed werk leveren, het zou de opmaat moeten zijn voor een ruimere inzet van hbo-juristen in de advocatuur, helemaal als ze die door Unger genoemde eigenstandige (lees: declarabele) rol kunnen vervullen. Advocatenkantoren kunnen veel baat hebben bij een bredere inzet van de praktisch ingestelde professionals die al sinds 2002 in een gestage stroom hun weg naar de arbeidsmarkt vinden. Wie je er ook over spreekt op de hbo's, ze beginnen direct te vertellen over de vernieuwing die hun studenten brengen.

Docent Eric Wiersma (55) van Inholland Rotterdam ziet zijn studenten aan de slag gaan als overheidsjurist, als rechtsbijstandsjurist, bij het Juridisch Loket, UWV, de SVB, de reclassering, de rechtbank, het Openbaar Ministerie, Slachtofferhulp, Belastingdienst, IND, woningbouwcorporaties, bewindvoerders, incasobureaus, maar nog niet veel in de advocatuur. 'Wij leiden juristen op voor de 21e eeuw, met de brede blik die nodig is om een cliënt te helpen.

Ze schrijven een contract dat mensen echt kunnen lezen, zijn *hands-on*. Als je als advocaat een duurzame relatie met je cliënt wilt, is het belangrijk om efficiënt en klantgericht te werken. Daar kunnen hbo-juristen een goede rol in spelen.'

LEGAL TECH

'De advocatuur zit zichzelf in de weg,' stelt Ineke van den Berg, lector toegankelijkheid van het recht aan Hogeschool Inholland, als ze constateert dat haar studenten nog weinig emplooi vinden op advocatenkantoren. 'Het zijn geen junior-advocaten, zo moet je ze dus ook niet inzetten. Maar ze zijn goed opgeleid in *legal tech* en *legal design*, dat zijn waardevolle disciplines. Bij *legal design* leiden wij studenten altijd op om vanuit perspectief van de rechtzoekende te werken, vraaggericht, dan ga je het gesprek anders aan. We leren ze vooral naar de werkelijkheid te kijken, en niet alleen naar de wetboeken.' *Legal tech* is volgens de hbo's geen modewoord, maar echt de nabije toekomst. De twaalf hbo's rechten hebben er vol op ingezet met eigen

legal tech labs en ze werken samen in een Legal Tech Alliantie. Docent, onderzoeker en voorzitter van die alliantie Ilona van Opdorp (41), van Hogeschool Leiden: 'Dit is een van de manieren waarop een hbo-jurist zich kan onderscheiden. Het hbo is heel wendbaar, we proberen veel nieuwe dingen.' Ze noemt de recent afgeronde *legal tech challenge*, in opdracht van het ministerie van Justitie. Universitaire en hbo-studenten uit het hele land deden mee aan de uitdaging om het recht toegankelijker te maken, de *challenge* werd gewonnen door een team van Zuyd Hogeschool. 'Deze vorm van onderwijs beviel zo goed dat we nu proberen zo'n *challenge* onder te brengen in het reguliere onderwijsprogramma.' Van Opdorp ziet veel mogelijkheden voor haar studenten in de advocatuur. 'Als je als team aan een zaak werkt, kun je het werk verdelen op kwaliteiten en niet alleen op inhoud. Laat de hbo'er de *casemanager* zijn, of *legal operations manager* en laat hen ook het klantcontact onderhouden.' Van Opdorp roemt de praktische insteek van de hbo'ers en geeft als voorbeeld een project voor de gemeente Leiden, voor jongeren die betrappt worden op het dealen van drugs. 'Als je betrappt ►

Els Unger

Hbo'ers op de Zuidas

Anouk van der Heijde (22), student medewerker knowledgemanagement bij Stibbe. 'Ik werk sinds september 2020 bij Stibbe. Onze afdeling ondersteunt de advocaten op het gebied van juridische knowhow. We houden jurisprudentie bij en wetten die aanhangig zijn. Op de Hogeschool Leiden heb ik het vak *Legal Tech* gevolgd, dat komt in zoveel dingen terug, op die trein wil ik zeker springen. Applicaties voor overnamecontracten, de software voor Berkeley Bridge, het programma Kira voor *due diligence*-onderzoeken. Op de Hogeschool had ik al met het maken van beslisbomen in JuriBlox gewerkt, dus dat sluit goed aan. Ik kan mijn praktische kennis echt goed toepassen. Uiteindelijk wil ik een juridische universitaire master voltooien, een aantal jaar als advocaat werken en daarna in het bedrijfsleven aan de slag.'

Julia Lothmann (26), knowhowspecialist bij Stibbe. 'Hiervoor werkte ik al ruim twee jaar als *paralegal* bij Stibbe. Dat deed ik als werkstudent, het is juridisch inhoudelijk werk, veel onderzoek. Ik heb meegewerkt aan een publicatie over de doorwerking van de *corporate governance* code in het RvC-verslag, en heb daardoor ontdekt dat ik het onderzoek echt mooi werk vind. Ik denk erover om straks een master te doen en dan nog te gaan promoveren op *corporate governance*. De hbo-juristen die hier stage lopen, zijn vaak pragmatisch, dat werkt prettig. Sinds kort zit ik ook in het innovatieteam. Ik vind het interessant om nieuwe tools te zoeken en ontwikkelingen in *legal tech* te volgen.'

bent, krijg je een dwangsom opgelegd en mag je een zienswijze indienen, maar vaak begrijpen jongeren dat niet. Onze studenten hebben een animatie gemaakt waarin je ziet waar je op betrapt bent, wat de consequentie is en hoe je je mening kunt geven als je vindt dat het onterecht is. Mijn studenten kunnen echt wat betreft deze doelgroep beter communiceren dan ik, toegankelijker.'

Dat steeds meer studenten technologie omarmen, ziet ook Gerdo Kuiper (41), lector Recht & Rechtvaardigheid bij Hogeschool Leiden. 'In het juridische werk worden steeds meer *tools* gebruikt, bijvoorbeeld *corporate housekeeping*-applicaties, beslisondersteunende- en eDiscovery-applicaties, waar een combinatie van juridische en technische kennis voor nodig is. Met deze kennis en vaardigheden kun je bij de grotere kantoren aan het werk als *legal operations manager* of *professional support officer*.'

Een brede blik, voorbij de puur juridische kennis, krijgen de hbo-studenten in Leiden vanaf het begin mee. De opleiding is onderdeel van de

faculteit Management en Bedrijf en in de eerste twee jaar zijn er faculteitsbrede modules, vertelt Kuiper. 'Bij het vak Financieel rijbewijs bijvoorbeeld, zitten rechten- en commerciële economiestudenten samen. De ondernemende houding van economiestudenten, die al vanaf het eerste jaar bezig zijn met het opzetten van bedrijfjes, kan inspirerend zijn voor de rechtenstudenten.' De Leidse hbo-rechtenstudenten worden opgeleid als *T-shaped lawyers*, die naast de juridische staander ook sociologie, politicologie, bestuurskunde, criminologie, ethiek, legal tech, legal design en organisatiekunde leren, maar ook vakken als gesprekstechniek, onderhandelen en presenteren. Kuiper erkent: 'Puur juridisch zijn ze minder goed geschoold dan academici, maar ze krijgen een goede basis in vrijwel alle rechtsgebieden.

En tijdens hun stage van een jaar maken de meeste studenten een enorme ontwikkeling door.' Kuiper weet dat veel studenten doorgaan naar een master, maar denkt dat hbo'ers met de nieuwe minor legal tech & design

hun weg wel vinden in de advocatuur. 'Zij vinden het leuk om juridische regels om te zetten naar beslis-systemen. In het vaste curriculum hebben we samen met het juridische softwarebedrijf JuriBlox een module ontwikkeld waarin studenten leren beslisbomen te ontwerpen en automatisch contracten te genereren. Bij de minor werken ze ook met Neota Logic om zelf expertsystemen te bouwen en met het eDiscovery programma Zylab. Grote kantoren hebben veel aan de inzet van dat soort technologie bij fusies en overnames, in *due diligence*-onderzoeken en bij jurisprudentieonderzoek. Kleine kantoren moeten afwegen of ze daar ook in meegaan. Advocatenkantoren denken vanuit een puur juridische bril. Onze hbo'er gaat je echt verrassen met technische en interdisciplinaire kennis en vaardigheden.'

ONTLEZING

De Haagse Hogeschool heeft een duale opleiding, waar de studenten de laatste anderhalf jaar hun opleiding combineren met een vierdaagse

werkweek in de advocatuur, het notariaat, bij rechtbanken en overheden. Teamleider hbo-rechten Caroline van Kordelaar ziet hoeveel juridisch werk er te doen is voor hbo'ers. 'Daar zit ook redelijk routinematig werk bij, dat vinden de meeste wo'ers op een gegeven moment niet meer leuk, maar veel hbo'ers wel. Die zijn ook heel oplossingsgericht, kunnen grote projecten runnen en zijn interdisciplinair opgeleid. Of het nou vanuit *legal design* is, wat Ineke van den Berg in Rotterdam doet, of vanuit het ondernemerschap waar Van Kordelaar het over heeft, hun studenten leren te kijken wat

'Maak een tweede balie voor hbo'ers en hanteer dezelfde gedragsregels'

de klant zoekt en hoe je hem echt kunt helpen. Van Kordelaar: 'Ik laat studenten websites van advocatenkantoren analyseren en die zijn vaak heel aanbodgericht, ze gaan uit van zichzelf en hun eigen kennis. Wij besteden veel aandacht aan de oplossingsgerichte jurist, waarin je leert denken vanuit de klant.' Efficiënter werken, ook daar kunnen hbo'ers aan bijdragen, weet Van Kordelaar, ze verwijst naar het leren ontwerpen van werkprocessen of beslisbomen

waarmee burgers kunnen kijken of ze een vergunning nodig hebben. Van Kordelaar signaleert: 'Veel studenten beheersen de taal niet goed genoeg. Deze generatie leest geen boeken, zelfs geen uitgebreid krantenartikel. Ik zie de ontlezing terug in de stukken die ze schrijven. Dus besteden we ook aandacht aan het goed lezen van wetsartikelen en jurisprudentie, argumenteren en bouwen we taalvaardigheid uit naar alle vier de leerjaren.' Ontbrekende kennis van het recht wordt in de werkpraktijk wel bijgebracht, weet Van Kordelaar.

Die stelling onderschrijft Ronald Klingers (61) van de Raad van State. Klingers is als unithoofd verantwoordelijk voor de buiten-zittingszaken. 'Hier lopen elk jaar een of twee hbo'ers stage. Ik leid een kleine club collega's die eenvoudige zaken afhandelen die niet op zitting komen, een kruising van automatisering en juridisch werk. In het begin zit er een groot gat tussen wat men op school leert en wat ze in onze praktijk nodig hebben. Het is ook een cultuurshock voor de studenten, zo'n instituut waar heel veel regeltjes gelden. Onze stagiairs beginnen simpel, met zaken waarvoor geen griffierecht is betaald. Daarna gaan we de andere ontvankelijkheden af. Soms komt zo'n zaak terug in verzet en als partijen dan ook gehoord moeten worden, kunnen de stagiairs ook als hulpgriffier optreden en de hele cyclus meemaken tot en met de zitting. Voor de hbo-juristen is dit heel interessant, die kunnen er in zo'n stageperiode echt mee uit de voeten. Ze duiken dossiers in, maken een concept-uitspraak, denken mee, stellen slimme vragen. Wat doe je als iemand uit protest slechts een euro griffierecht heeft betaald, hoe werkt de verzenden ontvangsttheorie nu er meerdere postverzenders zijn toegestaan naast

Ernst van Win

© Mike van Bemmelen

PostNL? Ze krijgen een goede basis van het bestuursrecht mee.' Zo nu en dan blijft er ook iemand hangen na de stage, vertelt Klingers.

Ook de Badhoevedorper notaris Suzanne Kwantes (39) werkt graag met hbo-juristen. 'Wij hebben nu een hbo-jurist als stagiair en bij mijn vorige kantoor schakelden we ze ook graag in. Ze kijken met een frisse blik naar wat we doen, stellen vragen bij de werkprocessen en bij de formulering van de stukken. Wij vinden zelf dat we toegankelijk communiceren, maar toch gebruiken we nog woorden of formuleringen die voor cliënten lastig zijn. We moeten klanten goed informeren over wat ze tekenen, en leggen in een begeleidende brief uit wat er in een akte staat, maar je krijgt toch vaak dezelfde vragen bij het bespreken van de akte. Dat is niet erg, maar het is natuurlijk prettig als cliënten de akte al beter begrijpen voordat ze komen tekenen. Een stagiair met *legal tech* als vak heeft daarvoor een *infographic* gemaakt, waarin het helder wordt uitgelegd. Dat zou met alle aktes kunnen. Maar ik kan haar ook vragen een model te maken voor een nieuwbouwproject met 125 appartementen, waarbij de omschrijvingen met vergelijkbare parameters direct vanuit een Excel-bestand in aktes komen te staan. In het notariaat kunnen hbo'ers ook doorstromen als klerk, ik zie ze als een aanwinst. Een hbo-jurist pakt het snel op, ik heb heel goede ervaringen met ze.' ■

© Yvette Beumer

Suzanne Kwantes